

Sygn. akt I ACa 307/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 czerwca 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący :	SSA Małgorzata Wołczańska (spr.)
Sędziowie :	SA Ewa Jastrzębska SA Lucyna Świdorska-Pilis
Protokolant :	Justyna Wnuk

po rozpoznaniu w dniu 29 maja 2013 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa A. B.

przeciwko Skarbowi Państwa-Prezesowi Sądu Okręgowego w (...)

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach

z dnia 16 października 2012 r., sygn. akt II C 580/10

1) oddala apelację;

2) zasądza od powoda na rzecz Skarbu Państwa-Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa 2 000 (dwa tysiące) złotych tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

Sygn. akt I ACa 307/13

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy w Katowicach oddalił powództwo, w ramach którego A. B. domagał się zasądzenia od pozwanego Skarbu Państwa – Prezesa Sądu Okręgowego w (...) kwoty 200 000 złotych tytułem zadośćuczynienia oraz kwoty 200 000 złotych tytułem odszkodowania.

Sąd Okręgowy wskazał, że powód jest jedynym „wspólnikiem” Spółki (...) spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w S. oraz pełni funkcję prokurenta. Prezesem zarządu spółki jest S. K. (1). W latach 2009 – 2010 powód nie wchodził w skład jakiegokolwiek z organów tejże spółki.

Przeciwko powodowi toczyło się przed Sądem Rejonowym w Bytomiu postępowanie karne w sprawie o sygnaturze akt VIII K 789/04, w którym przeciwko powodowi zapadł w dniu 29 sierpnia 2005 r. wyrok zaoczny, mocą którego został skazany za przestępstwo z art. 286 § 1 k.k. w zw. z art. 12 k.k. na karę jednego roku i sześciu miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania kary na okres trzech lat. Wyrok ten uprawomocnił się, a informacja o skazaniu powoda umieszczona została w Krajowym Rejestrze Karnym.

Od wyroku skazującego powoda Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł kasację do Sądu Najwyższego. Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 19 listopada 2008 r. uchylił wyrok Sądu Rejonowego w Bytomiu z dnia 29 sierpnia 2005 r. Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Rejonowy w Bytomiu wyrokiem z dnia 20 maja 2010 r. w sprawie o sygnaturze akt VIII K 199/09 uniewinnił powoda od popełnienia zarzucanego mu przestępstwa.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy podał, że powód wywodził swoje żądanie z bezprawnego, w jego ocenie, skazania go wyrokiem Sądu Rejonowego w Bytomiu z dnia 29 sierpnia 2005 r. i umieszczenia na tej podstawie informacji o skazaniu w Krajowym Rejestrze Karnym, co z kolei miało uniemożliwić mu prowadzenie działalności gospodarczej – spółki (...). Spółka ta nie mogła uczestniczyć w przetargach i kontynuować współpracy z kontrahentami, co doprowadziło do likwidacji działalności i szkody powoda.

Sąd Okręgowy uznał, że brak jest podstaw, aby wiązać fakt skazania powoda i umieszczenia informacji o skazaniu w Krajowym Rejestrze Karnym z powstaniem szkody po stronie spółki (...), której powód jest udziałowcem. Sąd podkreślił, że spółka (...) jest spółką kapitałową. Posiada osobowość prawną i stanowi autonomiczny podmiot, który podejmuje, poprzez swoje organy, decyzje dotyczące uczestniczenia w szeroko rozumianym obrocie gospodarczym. Posiadania przez powoda udziałów w tejże spółce nie można, zdaniem Sądu, wiązać z samodzielnym prowadzeniem przez niego działalności gospodarczej, co oznacza także, że powstanie ewentualnej szkody po stronie spółki pozostawało bez jakiegokolwiek związku z faktem skazania powoda. Względy te zaważyły na oddaleniu żądania w zakresie odszkodowania.

Odnośnie do żądania zasądzenia zadośćuczynienia Sąd pierwszej instancji oddalając i to żądanie stwierdził, że powód poza samym zgłoszeniem żądania nie przedstawił żadnych dowodów, które pozwoliłyby na uznanie, iż jest ono uzasadnione tak co do zasady jak i wysokości. W szczególności Sąd zwrócił uwagę, że powód nie stawiał się na rozprawę, na której miał być przeprowadzony dowód z jego przesłuchania, co w efekcie skutkowało pomięciem dowodu z jego zeznań.

Niezależnie od powyższych uwag Sąd Okręgowy stwierdził, że działanie strony pozwanej nie nosiło znamion bezprawności, skoro postępowanie było prowadzone w ramach obowiązujących przepisów. Sam zaś fakt uchylecia pierwotnego wyroku w wyniku wniesienia kasacji, nie może wpłynąć na ocenę legalności tego postępowania.

Sąd pierwszej instancji nadto wskazał, że ustawodawca przewidział szczególnie tryb postępowania w sytuacji gdy zastosowane tymczasowe aresztowanie lub skazanie okazało się ostatecznie niesłuszne, a to w przepisach działu XII rozdziału 58 kodeksu postępowania karnego – art. 552 k.p.k.

Zdaniem Sądu w świetle tej regulacji, tak zadośćuczynienie jak i odszkodowanie za krzywdę doznaną na skutek niesłusznego skazania powinno być dochodzone w owym szczególnym trybie, przed sądem karnym. Sąd Okręgowy wyraził również pogląd, że dopiero po wyczerpaniu powyższej „drogi sądowej”, w przypadku gdyby po stronie osoby niesłusznie skazanej nadal istniały niewyrównane szkody lub krzywda, to może ona wystąpić do sądu cywilnego z powództwem o zasądzenie z tego tytułu dodatkowych kwot. Koniecznym jest jednak wówczas wykazanie, że oprócz „zwykłych negatywnych” następstw wiążących się z niesłusznym skazaniem, doznał powód, jakiś dodatkowych, szczególnych krzywd lub szkód, które nie zostały wyrównane na podstawie przepisów k.p.k. Takich szczególnych okoliczności, w ocenie Sądu, powód jednak nie wykazał.

Mając na uwadze wskazane motywy oraz powołując się na przepisy art. 417⁴ § 2 kc a contrario oraz art. 448 kc w zw. z art. 24 kc Sąd powództwo w całości oddalił. O kosztach procesu orzekł Sąd Okręgowy na mocy art. 102 kpc uznając, że w sprawie zachodzi szczególnie uzasadniony przypadek uzasadniający nieobciążanie powoda tymi kosztami.

W apelacji powód domagał się zmiany zaskarżonego wyroku poprzez uwzględnienie powództwa w całości ewentualnie uchylenia orzeczenia i przekazania sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania. Skarżący zrzucił:

- naruszenie przepisów prawa materialnego poprzez oddalenie powództwa

w oparciu o nieistniejący przepis prawa (art. 417⁴ § 2 kc) oraz poprzez

błędną wykładnię art. 23 w zw. z art. 24 kc i przyjęcie, że nie zostały

naruszone dobra osobiste powoda i że niezbędne jest wskazanie

konkretnego dobra osobistego podlegającego ochronie;

- błąd w ustaleniach faktycznych polegający na przyjęciu, że nie zachodzą

uzasadnione okoliczności dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia

w sytuacji gdy powód został niesłusznie skazany a szkody i krzywdy są

nadal w stopniu rażącym niewyrównane, zaś droga sądowa w

postępowaniu karnym została wyczerpana;

- błąd w ustaleniach faktycznych polegający na przyjęciu, iż fakt skazania

powoda oraz umieszczenia informacji o skazaniu w „Krajowym

Rejestrze Sądowym” nie ma związku z powstaniem szkody po stronie

spółki (...) w sytuacji gdy powód posiadał całość udziałów w spółce i

tylko on był uprawniony do wypłaty na swoją rzecz 100 % osiągniętego

przez spółkę zysku.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja nie zasługuje na uwzględnienie, gdyż zaskarżony wyrok odpowiada prawu, jakkolwiek chaotyczne i lakoniczne rozważania Sądu Okręgowego nie są w pełni poprawne.

Powód domaga się w niniejszym postępowaniu zasądzenia od Skarbu Państwa zadośćuczynienia w kwocie 200 000 złotych oraz odszkodowania w kwocie 200 000 złotych. Źródłem szkody ma być fakt wydania wobec niego skazującego wyroku zaocznego przez Sąd Rejonowy w Bytomiu z dnia 29 sierpnia 2005 r., sygn. akt VIII K 789/04, który to wyrok – w wyniku uwzględnienia kasacji wniesionej przez Rzecznika Praw Obywatelskich – został uchylony przez Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 19 listopada 2008 r. Po ponownym rozpoznaniu sprawy przez Sąd Rejonowy w Bytomiu powód został prawomocnym wyrokiem uniewinniony od popełnienia zarzucanego mu w tym postępowaniu przestępstwa.

Zaznaczyć przy tym należy, iż jakkolwiek w toku postępowania przed Sądem pierwszej instancji powód upatrywał podstawy faktycznej swoich roszczeń w jeszcze innych zdarzeniach (por. np. k. 182-183) to jednakże wywody apelacji

dotyczą już wyłącznie kwestii związanej z wydaniem owego wyroku skazującego powoda, który następnie został uchylony przez Sąd Najwyższy, zaś skarżący został oczyszczony ze stawianych mu zarzutów.

Wskazać też należy, że odpowiedzialność Skarbu Państwa uregulowana jest w przepisach art. 417 kc, art. 417¹, art. 417² kc.

Przy czym uwzględnić należy, że stosownie do treści art. 421 kc, powołanych przepisów nie stosuje się, jeżeli odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu władzy publicznej jest uregulowana w przepisach szczególnych.

Nie budzi wątpliwości, że takim szczególnym – wobec uregulowań zawartych w przepisach art. 417 kc, 417¹ kc i 417² kc – jest uregulowanie zawarte w art. 552 – 559 kpk (por. Agnieszka Rzetecka-Gil, Komentarz do art. 421 kc, Lex/el 2011 oraz Adam Olejniczak, Komentarz do art. 421 kc, Lex/el 2010).

We wskazanych przepisach art. 552 – 559 kpk zawarta jest szczególna i jako taka autonomiczna regulacja odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkodę wyrządzoną na skutek orzeczeń wydanych w postępowaniu karnym.

Zgodnie z tymi przepisami oskarżonemu, który w wyniku wznowienia postępowania lub kasacji został uniewinniony lub skazany na łagodniejszą karę, służy od Skarbu Państwa odszkodowanie za szkodę oraz zadośćuczynienie za doznaną krzywdę wynikłe względem niego z wykonania w całości lub w części kary, której nie powinien być ponieść. Prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia powstaje również w wypadku niesłusznego orzeczenia i wykonania środka zabezpieczającego jak i niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania i zatrzymania. Odszkodowania i zadośćuczynienia, w sytuacji objętej ową regulacją, dochodzi się również w trybie wskazanym w tychże przepisach.

Zwrócić należy uwagę, że powołane przepisy przewidują, iż odszkodowanie lub zadośćuczynienie przysługuje tylko za szkodę lub krzywdę wynikłe z wykonania kary w całości lub tej jej części, której oskarżony nie powinien być ponieść. Przepisy te nie dają więc podstaw do przypisania odpowiedzialności Skarbowi Państwa, w sytuacji gdy doszło do orzeczenia kary w wyroku, bez jej wykonania.

Taka natomiast sytuacja miała miejsce w wypadku powoda, gdyż omawianym wyrokiem zaocznym Sądu Rejonowego w Bytomiu z dnia 29 sierpnia 2005 r., sygn. akt VII K 789/07 powód został skazany na karę jednego roku i sześciu miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania tej kary na okres pięciu lat. Do zarządzenia wykonania tej kary nie doszło, a zatem orzeczona wobec powoda kara nie została wykonana.

Sporne pozostaje czy odpowiedzialność Skarbu Państwa za szkodę i krzywdę wywołaną orzeczeniami wydanymi w postępowaniu karnym uregulowana jest w wyczerpujący sposób w powołanych przepisach kpk tj. czy poza wypadkami przewidzianymi tymi przepisami odpowiedzialność Skarbu Państwa jest wyłączona. Dotyczy to między innymi takich sytuacji jak powoda czyli orzeczenia kary, która nie została wykonana, wyrokiem, który w wyniku uwzględnienia kasacji, został uchylony, a oskarżony następnie został uniewinniony.

Stanowisko wykluczające w tym zakresie odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa prowadziłoby jednak do naruszenia konstytucyjnego prawa do wynagrodzenia szkody wyrządzonej przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej (art. 77 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm. oraz orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 kwietnia 2008 r., SK/77/06, OTK-A 2008, nr 3, poz. 39, którego ogólna myśl odnosząca się do wymienionej regulacji konstytucyjnej ma w tej sprawie zastosowanie pomimo, że odnosi się ostatecznie do orzeczenia zapadłego w postępowaniu cywilnym). Wskazać także należy, że i w doktrynie pojawiają się głosy dopuszczające przyjęcie w takich wypadkach odpowiedzialności Skarbu Państwa na zasadach ogólnych z tytułu czynu niedozwolonego (por. Lech. K. Paprzycki, Komentarz do art. 552 Kodeksu postępowania karnego Lex/el 2012).

Przyjmując zatem możliwość dochodzenia przez powoda odszkodowania i zadośćuczynienia na zasadach ogólnych wskazać należy, że w rachubę – jako podstawa odpowiedzialności Skarbu Państwa – wchodzi przede wszystkim

przepis art. 417¹ § 2 kc. Przepis ten uzależnia odpowiedzialność Skarbu Państwa za szkodę wyrządzoną przez wydanie prawomocnego orzeczenia lub ostatecznej decyzji od uzyskania tzw. prejudykatu. Naprawienia szkody, zgodnie z przytoczonym przepisem, można bowiem żądać po stwierdzeniu we właściwym postępowaniu ich niezgodności z prawem, o ile przepisy odrębne nie stanowią inaczej.

W ocenie Sądu Apelacyjnego prejudykatem takim było uchylene przez Sąd Najwyższy prawomocnego wyroku Sądu Rejonowego w Bytomiu z dnia 29 sierpnia 2005 r. w wyniku uwzględnienia kasacji złożonej przez Rzecznika Praw Obywatelskich. Kasacja stanowi nadzwyczajny środek zaskarżenia w postępowaniu karnym, dopuszczalna jest w sytuacji rażącego naruszenia prawa (art. 439 i 523 kpk). Taką wadliwością był dotknięty wyrok Sądu Rejonowego w Bytomiu z dnia 29 sierpnia 2005 r. (poprzez naruszenie prawa do obrony oskarżonego – powoda), co skutkowało uwzględnieniem kasacji Rzecznika Praw Obywatelskich. Po ponownym rozpoznaniu sprawy powód został zaś uniewinniony.

Samo wykazanie istnienia prejudykatu nie jest jednak wystarczające do przypisania Skarbowi Państwa odpowiedzialności odszkodowawczej. Rzeczą powoda było bowiem wykazanie pozostałych przesłanek tejże odpowiedzialności tj. szkody majątkowej w zakresie odszkodowania i krzywdy (szkody niemajątkowej) w zakresie zadośćuczynienia oraz związku przyczynowego między wydaniem wadliwego orzeczenia oraz szkodą (krzywdą). Istnienia tych przesłanek powód jednak nie wykazał (art. 6 kc).

Swojej szkody majątkowej, oszacowanej na kwotę 200 000 złotych, powód upatrywał w stracie, jaką miała ponieść spółka (...) spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, a której powód był jednym udziałowcem. Wedle twierdzeń powoda skazanie go spowodowało utratę przez spółkę intratnych kontraktów na świadczenie usług przewozowych, gdyż przyczyną ich utraty był fakt pozbawienia skarżącego certyfikatu kompetencji zawodowych wymaganych w transporcie drogowym. Utrata owego certyfikatu, w świetle wywodów powoda, była konsekwencją wyroku Sądu Rejonowego w Bytomiu z dnia 29 sierpnia 2005 r.

W świetle tak przedstawionej przez powoda koncepcji zgodzić się należy z Sądem Okręgowym jak i stroną pozwaną, że powodowi jako podmiotowi odrębnemu od spółki (...) nie przysługuje legitymacja do żądania naprawienia szkody spółki, nawet w sytuacji gdy powód był jedynym udziałowcem tejże spółki. Przyjęcie odmiennego stanowiska prowadziłoby do obciążenia osoby odpowiedzialnej za szkodę podwójnym odszkodowaniem – na rzecz spółki i udziałowca.

Niezależnie od tego podkreślić należy, że żadne z twierdzeń powoda (dotyczące strat jakie miała ponieść spółka (...), związku między tymi stratami a skazaniem powoda, faktu utraty przez niego certyfikatu kompetencji zawodowych) nie zostały w tym postępowaniu wykazane. Wbrew bowiem przekonaniu powoda okoliczności tych nie dowodzą ogólnikowe zeznania świadków S. K. (1) i S. K. (2) (k. 258), które są niewystarczające do poczynienia stanowczych ustaleń w omawianym zakresie. Co więcej zauważyć można, że zgodnie z twierdzeniami powoda skazujący go wyrok zaważył na utracie „dużego” kontraktu, który spółkę (...) łączył z Hutą (...) w D., a co wpłynęło na pogorszenie kondycji finansowej spółki. Tymczasem z zeznań świadka S. K. (2) wynika, że kontrakt ten nie został przedłużony już w 2003 r., a zatem na długo przed wydaniem przedmiotowego wyroku karnego.

Opisane względy nie dawały zatem podstaw do uznania, że powód poniósł szkodę materialną, na skutek wydania owego wadliwego wyroku karnego, gdyż okoliczności tej (szkody i związku przyczynowego) nie wykazał. Żądanie zasądzenia odszkodowania w kwocie 200 000 złotych trafnie więc ostatecznie zostało oddalone.

Podobnie nie było podstaw do uwzględnienia żądania zadośćuczynienia z tytułu naruszenia dóbr osobistych.

W pierwszej kolejności wskazać należy, iż nie ma racji apelacja utrzymując, że powód (poszkodowany) domagając się udzielenia mu ochrony prawnej w procesie o naruszenie dóbr osobistych nie musi wskazać, jakie konkretne dobro zostało naruszone. Przeciwnie, stanowisko w tym względzie (tj. o konieczności wskazania przez powoda, jakie dobro osobiste zostało naruszone) jest ugruntowane i nie budzi wątpliwości.

W istocie jednak problemu braku wskazania przez powoda konkretnych dóbr osobistych, które miały zostać naruszone przez wydanie wyroku karnego w niniejszej sprawie nie ma. Powód bowiem podał, że doszło do naruszenia jego dobrego imienia, czci (k. 161 – 162, k. 182 – 183). Stwierdzenie Sądu Okręgowego, że powód nie wskazał dóbr osobistych, które zostały naruszone jest więc błędne. Nadto Sąd sam sobie zaprzeczył, gdyż wcześniej podał, iż powód żądanie zadośćuczynienia wiązał z faktem naruszenia przez pozwanego jego dóbr osobistych w postaci czci i dobrego imienia.

Podstawą żądania odpowiedniego zadośćuczynienia w razie naruszenia dóbr osobistych poszkodowanego jest art. 448 kc. Odpowiedzialność odszkodowawcza Skarbu Państwa za szkodę wyrządzoną wadliwym orzeczeniem sądowym jest odpowiedzialnością deliktową. Wystarczające dla jego zastosowania i przyjęcia odpowiedzialności Skarbu Państwa za krzywdę wyrządzoną naruszeniem dóbr osobistych na gruncie wskazanego art. 448 kc jest bezprawność działania. Odpowiedzialność ta nie zależy od winy (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 18 października 2011 r., III CZP 25/11, OSNC 2012/12/15).

Powołany przepis art. 448 kc stanowi, iż w razie naruszenia dóbr osobistych sąd może przyznać temu, czyje dobro osobiste zostało naruszone, odpowiednią sumę zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę. A zatem, w myśl tego przepisu, przyznanie zadośćuczynienia nie jest obligatoryjne, lecz zależy od okoliczności danej sprawy. W orzecznictwie ugruntowany jest pogląd zgodnie, z którym sąd nie ma obowiązku zasądzenia zadośćuczynienia w każdym przypadku naruszenia dóbr osobistych (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 kwietnia 2006 r. B CKN 1581/00, OSNC 2004/4153). Nawet też gdyby przyjąć, że wyrok mocą którego przypisano powodowi popełnienie przestępstwa – ostatecznie niesłusznie – godził w cześć i dobre imię powoda to stwierdzić należy, że powód nie zaoferował żadnych dowodów, które wskazywałyby, jakiej doznał w związku z tym krzywdy. W szczególności powód bez usprawiedliwienia nie stawiał się na rozprawę, na której miał być przeprowadzony dowód z jego zeznań, co skutkowało zasadnym pominięciem tego dowodu przez Sąd Okręgowy. Zawarte w apelacji tłumaczenie braku stawiennictwa na tę rozprawę (nierzetelnością zastępcy pełnomocnika powoda) jest zaś o tyle nieskuteczne, że tak strona jak i pełnomocnik mają obowiązek starannego działania. Działanie pełnomocnika jest bowiem traktowane jak działanie strony.

Z podanych przyczyn, skoro poza ogólnikowym stwierdzeniem, że przedmiotowy wyrok karny narusza cześć i dobre imię powoda, powód nie zaoferował żadnych dowodów, które zezwoliłyby na określenie jego krzywdy to ostatecznie również zasadne było stanowisko Sądu Okręgowego odmawiające powodowi zadośćuczynienia z art. 448 kc.

Dodać można, iż gdyby nie podzielić poglądu, że uchylenie wyroku skazującego powoda przez Sąd Najwyższy w wyniku uwzględnienia kasacji było prejudykatem w rozumieniu art. 417¹ § 2 kc, to wówczas odpowiedzialność pozwanego Skarbu Państwa można by rozważać na podstawie art. 417 kc. I w tej jednak sytuacji, przy założeniu, że działanie pozwanego było bezprawne, skoro wyrok karny został wydany z rażącym naruszeniem przepisów, to brak byłoby podstaw do przypisania pozwanemu odpowiedzialności z przyczyn wyżej omówionych czyli braku wykazania szkody majątkowej i niemajątkowej oraz związku przyczynowego.

Z omówionych względów apelacja nie zasługiwała na uwzględnienie, przedstawione rozważania zwalniają także Sąd Apelacyjny ze szczegółowego odniesienia się do pozostałych zarzutów apelacji.

Orzeczenie Sądu Apelacyjnego uzasadnia art. 385 kpc, a w zakresie kosztów postępowania apelacyjnego art. 102 kpc w zw. z art. 108 § 1 kpc i art. 391 § 1 kpc. Sąd Apelacyjny uznał, że należy powoda obciążyć jedynie częścią kosztów postępowania apelacyjnego, a to z uwagi na jego trudną sytuację materialną, oraz na przedmiot tego procesu u źródła, którego leżał wadliwy wyrok karny skazujący powoda.